

Waar gaat het om, ambitie & aanpak

De warmtevraag is redelijk stabiel. Het gaat om ongeveer 36 procent van de ingezette primaire energie. Technisch is er nog veel te besparen. Zowel bij de industrie, waar het gaat om hoge temperaturen, als in de gebouwde omgeving. Daar gaat het om lagere temperaturen. Ook is er veel mogelijk met hernieuwbare energie. Vaak zijn de oplossingen lokaal. Het kunnen collectieve, maar ook individuele toepassingen zijn. Dan gaat het om diverse bronnen zoals groen gas, waterstof, biomassa, bodemenergie, zonnewarmte, omgevingswarmte. Ook restwarmte kan een nuttige bijdrage leveren.

Ambitie

Een groot deel van ons energiegebruik bestaat uit warmte. Hier valt nog veel te besparen. Restwarmte kan op korte termijn worden benut. Het aanbod van hernieuwbare warmte kan sterk groeien. Duurzame warmte is van belang voor het realiseren van de hernieuwbare energie- en energiebesparingsdoelen 2020 en voor de daaropvolgende transitiestappen.

Tegelijk biedt de aanpak om te besparen in de Nederlandse industrie kansen om met nieuwe technologie de concurrentiepositie te versterken.

Aanpak

- In diverse domeinen van het Energieakkoord wordt gewerkt aan het realiseren van het duurzame warmtepotentieel in Nederland. Ook de uitvoering van Europese richtlijnen is hierbij van belang.
- In het intensiveringspakket van mei 2016 zijn de geothermieaanpak en de provinciale warmteplannen opgenomen. Veel projecten moeten lokaal worden ingepast. Daarbij is een afweging op regionaal niveau binnen landelijke kaders belangrijk.
- Daarvoor is de Energieagenda en de uitwerking van de transitiepaden hoge- en lagetemperatuurwarmte van belang.
- De Warmtetafel vertaalt sinds 2016 de warmtevisie naar regelgeving, implementatie en concrete projecten.

Wat is er in 2018 bereikt?

Masterplan aardwarmte Nederland biedt kansen voor sterke groei duurzame warmte

In februari 2018 stuurde minister Wiebes de beleidsbrief geothermie naar de Tweede Kamer. Deze brief zet de doorontwikkeling en het voorgenomen beleid voor de geothermiesector in Nederland uiteen. In mei 2018 stelden de betrokken partijen het 'Masterplan aardwarmte in Nederland' vast. Aardwarmte kan in 2030 22 procent van de warmtevraag duurzaam invullen en doorgroeien naar 50 procent in 2050.

[PDF Masterplan Aardwarmte ›](#)

Nieuwe warmtewet aangenomen in de Eerste Kamer

Het wetsvoorstel betekent een belangrijke stap voor versterking van de markt voor collectieve warmtelevering. Dit moet leiden tot een betere bescherming van consumenten die te maken hebben met een monopolist als warmteleverancier. Hierdoor neemt het vertrouwen in collectieve warmte toe. Daarmee groeit het potentieel van warmtelevering als alternatief voor aardgas.

[Verslag Eerste Kamer ›](#)

ISDE in 2018 voortgezet met 100 miljoen euro

De Investeringsubsidie Stimulering Duurzame Energie (ISDE-regeling), wordt in 2018 voortgezet met een budget van 100 miljoen euro. Deze kunnen particulieren en bedrijven gebruiken voor de aanschaf van zonneboilers, warmtepompen, biomassaketels en pelletkachels. Op 1 juli was al €42 miljoen geclaimd.

[Kamerbrief over ISDE ›](#)

Gasaansluitplicht vervalt

Waar een aantal gemeenten en regio's al experimenteerruimte hadden om nieuwbouw te plegen zonder gasaansluitplicht is dit nu per 1 juli 2018 wettelijk geregeld. Dit komt voor de nieuwbouw neer op een verbod op de aansluiting op aardgas. Alleen bij hoge uitzondering is de ketel na die datum nog toegestaan.

[PDF factsheet wijziging gasaansluitplicht ›](#)

Provincies en regio's aan de slag met duurzame warmte

Verschillende provincies en regio's werken concrete plannen uit voor warmteprojecten. Zo gaan gemeentes in Overijssel keuzes maken voor een alternatief voor aardgas. Het doel is om in 2023 ook 2,4 PJ energie uit de bodem op te wekken. Gelderland kent veel initiatieven rond warmtenetten. Er loopt een onderzoek naar ultradiepe geothermie in Renkum naar het gebruik van stoom voor de industrie en voor duurzame warmte in Ede en Wageningen.

[Meer over de plannen in Overijssel ›](#)

[Afspraken uit het Gelders Energieakkoord ›](#)

Ontwikkelpad duurzame warmte

Maya van der Steenhoven

Directeur programmabureau warmte/koude Zuid-Holland

Warmte krijgt eindelijk de aandacht die het verdient

Met het Energieakkoord werd geoefend met warmte. Nu staat het op de agenda. Ingewikkelde onderwerpen worden niet meer ontweken.

Toen het Energieakkoord in 2013 gesloten werd, kreeg het onderwerp warmte ongeveer twee pagina's aandacht, plus nog een paar individuele verwijzingen naar de warmte-infrastructuur. "Op meer dan 140 pagina's is dat natuurlijk veel te weinig", zegt Maya van der Steenhoven, sinds 2014 directeur van het Programmabureau warmte koude Zuid-Holland. "Zeker als je weet dat ons warmtegebruik vier keer zo groot is als ons stroomgebruik."

"Warmte kende ik nog nauwelijks, het stond jarenlang nauwelijks op de agenda", kijkt Van der Steenhoven, ook oud-beleidsambtenaar bij EZ, terug. "Ook het Energieakkoord was nog blind voor warmte, het ging vooral over wind, zon, biomassa in de elektriciteitsvoorziening. Maar inmiddels is het balletje wel gaan rollen."

Polderen

Volgens Van der Steenhoven illustreert de voortgang sinds het sluiten van het Energieakkoord goed waarom warmte in de loop der jaren aan belang heeft gewonnen. “Vóór het Energieakkoord polderden we heel anders. Toen waren het vooral gesprekken tussen het ministerie en de belangengroepen. Dus dat warmte toen nog geen onderwerp van belang was is niet zo heel gek, warmte was gewoon een van de vele onderwerpen in de discussie. Het was ook geen onderwerp in het Energieakkoord, want de kennis ontbrak. Maar daarna zijn we in Nederland gegroeid, vooral in het delen van onze kennis over de energietransitie. En dus is de warmtetransitie nu een van de pijlers in het Klimaatakkoord.”

“Je zou kunnen zeggen: met het Energieakkoord hebben we geoefend voor het Klimaatakkoord. De betrokkenheid is nu groter, de groep is groter, en we hebben minder de neiging om tegenover elkaar te staan. We laten met ruimte voor elkaars standpunten en proberen de complexiteit van de energietransitie te doorzien. Ingewikkelde onderwerpen gaan we niet meer uit de weg, we hebben ook meer oog voor onderwerpen die niet al op de agenda staan.”

Prijs

Warmte was ooit zo'n 'lastig' onderwerp, net als de kosten van de energietransitie. “Bij het Energieakkoord wilden we alles nog voor dezelfde prijs. Sinds Parijs weten we dat ons leven op de kop moet. Zonder extra kosten is de energietransitie onbestaanbaar.”

“Het is waar dat het Klimaatakkoord ook weer tot stand komt met de vaste partijen. Opnieuw zitten de burgers en bewoners niet aan tafel. Maar het mooie is nu wel: de partijen die wel aan tafel zitten nemen zelf de verantwoordelijkheid. Het wordt nu een *inclusieve* transitie. Dan mag je alleen niet meer van tafel weglopen, of dreigen, zoals FNV heeft gedaan. Dat is echt onverantwoordelijk. We moeten namelijk investeren in nieuw werk en scholing. Ik zeg ook altijd: zonder MBO geen energietransitie.”

Sexy

Het Energieakkoord kwam in 2013, zo kijkt Van der Steenhoven terug, wel tot stand onder een ander gesternte dan nu. “Energie was helemaal geen sexy onderwerp. Dat is nu volstrekt anders. Het Energieakkoord zelf, het Klimaatakkoord van Parijs, de aardbevingen in Groningen waren belangrijke signalen dat we ons zorgen moeten maken. Maar misschien nog wel het belangrijkste is: er is een handelingsperspectief. Er zijn elektrische auto's, je kunt stoppen met vliegen of eten van vlees, of andere maatregelen nemen.”

Zelf zit Van der Steenhoven nu niet aan tafel bij de onderhandelingen rondom het Klimaatakkoord, maar dat is voor haar geen probleem. “Het is in de afgelopen jaren eigenlijk ongelooflijk makkelijk gebleken om het belang van warmte in de Energietransitie aan te tonen. Dat het onderwerp twee pagina's in het Energieakkoord besloeg én dat mensen elkaar leerden vinden, dat heeft ons als Programmabureau al geholpen. De warmtevisie van EZ, het standpunt 'Van het aardgas los', de energieagenda, studies: warmte is niet meer weg te denken uit die complexe Energietransitie.”

Wat is er in 5 jaar bereikt? **Van onderdeelje naar hoofdmoot**

Duurzame warmte was bij aanvang van het Energieakkoord nog niet uitgewerkt. Het werd al snel gepromoveerd tot een belangrijk domein voor verduurzaming.

Duurzame warmte startte in het Energieakkoord als onderdeel van Grootschalige Hernieuwbare Energie (domein 3) in de cluster overige hernieuwbare energie. Het beperkte zich tot de afspraak rond het opstellen van de Warmtevisie. Deze opgave was echter met zo'n 120 PJ op zichzelf groter dan alle andere opgaven voor hernieuwbare opwekking. Bovendien lagen er relaties met beter benutten van restwarmte (domein 2) en de aanleg van warmte-infrastructuur (domein 5) waar vooral de regionale ruimtelijke aanpak centraal staat. Daarom werd in 2014 alsnog een apart domein 'duurzame warmte' aan het Energieakkoord toegevoegd.

Decentrale overheden wachtten niet

De warmtevisie werd in april 2015 naar de Tweede Kamer gestuurd. De Warmtewet volgde twee jaar later. In juli 2018 nam de Eerste Kamer deze wet aan.

Gemeenten en provincies met een grote warmte-opgave hadden niet afgewacht. Ondanks dat de wettelijke kaders nog ontbraken, startten zij met het opstellen van hun warmteplannen. Zo wilden ze de uitvoering van hun warmtebeleid vast op gang brengen.

Experimenten

Vooruitlopend op de warmtewet en het beëindigen van de gasaansluitplicht startten een aantal koplopers met experimenten. Dat ging om aardgasvrije nieuwbouwwijken en pilots om in een aantal wijken van het aardgas af te gaan.